

р Ш6(2-4к)
к К75

ГОРДІЙ КОЦЮБА

**МАЙСТЕР
КУХЛЯ**

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Шифр Рк Шб(2-4); К75 ⁺ Инв. № 2625865Автор Коцюба Г.Назва Майстер Курсма:
Оповідання.Місце, рік видання Х.; К., 1933.Кількість стор 49, [1] с.

-\\- окр листів _____

-\\- ілюстрацій _____

-\\- карт _____

-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют _____

Примітка: 7, 09, 2002
Молд.

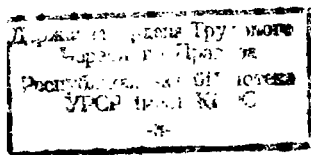
A531067

ГОРДІЙ КОЦЮБА

МАЙСТЕР КУХЛЯ

ОПОВІДАННЯ

2625865

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО
ХАРКІВ 1933 КИЇВ

Редактор групи *І. Ткачук*
Техкерівник *М. Гулак*
Художник *Л. Перешкольник*
Коректор *Г. Химерик*

Здавши свою зміну новій бригаді, майстер третьої домни Григор Данилович Кухля вимив холодною водою широке голене, чотирикутне, обвіяне газами, пилом і чавунним полум'ям, мов з бронзи вилите, обличчя, струснув легенький, із синього молескіну пошитий, піджачок-спецівку і, накинувши його на плечі, твердою ходю, високий, широкоплечий, трохи згорблений, почвалав до заводської брами. Плутаючись між рейками та заводськими приміщеннями, розташованими поза естокадами рудного двору він зустрівся з секретарем цехового осередку, товаришем Мокроусом.

— Додому, Даниловичу? — поцікавився секретар, простягаючи руку майстрові, з яким колись раніше, під час свого заводського учеництва, і під його майстровим проводом, працював на домні.

— Авжеж, — кивнув головою майстер, міцно стиснувши своєю кремезною рукою секретареву, на знак своєї до нього приязні, аж той конвульсійно висмикнув руку назад.

— Я теж. Вибрався оце трохи раніше, бо по обіді треба вертатися назад, на засідання,— мовив Мокроус, ніби виправдуючись, бо завжди, як правило, ішов додому значно пізніше.

— То вже так,— зауважив коротко Кухля, таким тоном, ніби він добре знав, скільки часу доводиться секретареві витратити на заводі й на всяких нарадах.

Обминаючи різні цехові та допоміжні приміщення, розкидані скрізь по розлогому заводському дворі, вони дісталися до брами і, пройшовши крізь її вертушку, опинилися за огорожею на вулиці. А що обидва жили в одному виселку, поблизу заводської території, то попростували разом додому.

Якусь хвилину йшли мовчки. Один, високий і кремезний, вільно відмірював цибатими ногами метр за метром, а другий, присадкуватий і шуплий, прискорено перебігав ногами, щоб іти в парі з першим.

— Так як діла, Даниловичу?— поспитав згодом Мокроус, задираючи голову догори й поглядаючи на майстра.

— Так якось,— відповів байдуже Кухля.

— Сьогодні те саме? Ніякого зрушення?

— Приблизно те саме,— відповів Кухля спокійно, з тією ж байдужістю в голосі.

Мова була коротка й суха, для стороннього слухача, певно, незрозуміла, може навіть загадкова, для них же обох цілком ясна й вичерпна. Вона визначала, що на третій домні, на якій

працює Кухля, і зокрема в його зміні, що тільки но скінчила свою роботу, нічого не змінилося, що витоп чавуну лишився на рівні попередніх днів.

— Так!—процідив важко Мокроус,—ніякого зрушення немає, а на п'ятій в Катрана дещо є.

Кухля при згадці про Катрана зацікавлено поглянув на секретаря.

Його цікавість мала свої причини.

Передусім, ці дві домни, третя й п'ята, де за майстра працював Катран, у цій же зміні, що й Кухля на третій, мали однакову кубатуру, були однаково встатковані і мали, значить, давати однакову виробність. Будь-які хитання на цих домнах і по окремих змінах у кількості витоплюваного чавуну залежали, зрозуміло, від організації праці, від людей, від їхньої вмілости й досвіду. І коли одна з цих домен або змін давала зменшення витопу чи збільшення, на неї зразу ж кивали, порівнювали з другою, ставили її за добрий зразок чи за поганий приклад для інших.

Якщо робота цих двох домен була об'єктом взаємної цікавості робітників і майстрів, то найбільше тут ішлося про зміни, де працювали Кухля і Катран, і насамперед саме про цих майстрів.

До цього знов же були свої причини.

Майстер Кухля мав за своїми плечима п'ятдесят чотири роки життя і тридцять два роки праці на домнах, де пройшов він довгий і важкий шлях своєї кваліфікації. Він працював і

внизу, в рудному дворі, за каталя, і нагорі, на засипній злагоді, де раніше, до механізації, доводилося рукопаш, серед отруйного доменного газу, що виривався з шахти, засипати матеріял, подаваний на злагоду вагонетами. Він працював і на ливарному дворі, за формівника, і коло печі за горнового. Лишаючись по кілька років на кожній роботі, він поступово й твердо набував собі кваліфікацію, поступово переходив від одної роботи до другої, відповідальнішої. Лише по революції, коли мав уже сімнадцять років виробничого стажу, його призначили нарешті на майстра.

Майстер Катран був молодий. Йому недавно минуло лише двадцять вісім. Він не міг, певна річ, похвалитися великим стажем. Він прийшов на завод років з п'ять тому, просто з лав Червоної Армії, де прослужив два роки. Правда, завод йому не був чужий і до цього. Ще до Червоної Армії він жив при заводі, де його батько працював за муляра-доменника, а з батьком робив і він на ремонті домен. Повернувшись з Червоної Армії, молодий Катран став за формівника до третьої домни, до майстра Кухлі. За якихось два роки праці Кухля висунув його на першого горнового. Працюючи з ним кілька років, Кухля вводив молодого горнового у всі „секрети“ доменного виробництва. Молодий Катран добре засвоював досвід старого, а що був взагалі кмітливий, то незабаром призначили його на майстра.

Скоро після призначення на п'яту домну, молодий майстер Катран викликав на змагання Кухлю. Кухля виклик прийняв, хоч і після деякого вагання, мовляв, негоже йому, досвідченому майстрові, ставати до змагання з таким молодим і недосвідченим. Кілька місяців між ними тяглося завзяте змагання на кращі показники, змагання на першість. Катран виявив молодечу запальність, ініціативу й відвагу, що не раз рятувала домну від деяких перестоїв і затримок у роботі. Особливо відзначився одним випадком під час випуску чавуну. Чавун випускали у форми, проте наготовлених форм було замало. Виникла небезпека, що чавун просто затопить ливарний двір, а це надто ускладнило б його прибирання, затримало б на кілька годин черговий випуск, розладнало б нормальну роботу на домні. Треба було негайно закрити ливник, але як? Досі ніхто з майстрів не наважувався це робити під час повного ходу чавуну, бо така операція видавалася просто небезпечною.

Майстер Катран наважився. Як тільки виникла небезпека, він зразу ж, не розгубившись, кинувся до гармати і, скомандувавши оторопілим горновим давати глину, під палючим огнем спинив чавунну масу, забивши ливник і урятувавши двір від руйнації, а домну від порушення нормальної роботи. З того часу його зміна, а пізніше й інші стали закривати ливник на повнім ході, не зменшуючи дуття,

що забезпечувало печі рівний хід і витоп цілком здорового чавуну.

Він виявив не тільки відвагу й самовладання, а разом і вміння точно, як звик до того в лавах Червоної Армії, виконувати роботу, вимагаючи того й від усіх робітників своєї зміни. Він домігся добрих показників, даючи здоровий чавун, а часом перевищуючи навіть кількісне завдання. Узявши ініціативу до своїх рук, він мимохіть впливав і на роботу Кухлиної зміни. Кухля, бачачи нові показники й не бажаючи лишатися позаду свого учня, й собі підтягувався. Часом він перевищував витоп Катранової зміни, змушуючи і цю не відставати.

Якщо Катран брав своєю відвагою, запальністю, допускаючи іноді стрибки, то Кухля надолужував своєю досвідченістю і впертістю, кращим знанням домни, своєю спокійною, упевненою й рівною роботою.

Щоправда, останній місяць обидві зміни по-малу й непомітно, день-крізь-день погіршували роботу. Нарешті прийшли до тривкої рівноваги, даючи зменшену, проти завдання, кількість чавуну.

Отож слова секретаря цехового осередку про зрушення в Катрановій зміні зацікавили Кухлю.

— Так скільки в Катрана вийшло?—поспитав він по довгій хвилині нетерпеливого поглядання на секретаря, що не поспішався інформувати майстра про зрушення на п'ятій домні.

— На десять тонн сьогодні більше, ніж попередніх днів,—відповів повільно Мокроус.

— Тільки й усього?—перепитав Кухля здивованим голосом, ніби підкреслюючи, що тут немає про що й балачками розводитись.

— Тільки й усього,—погодився сумовито Мокроус.

Він розумів, що це власне не зрушення, а звичайне явище коливання, досить часто повторюване на домнах, а сказав він про це лише для того, щоб заінтригувати старого майстра. Переконавшись, що Кухля досить спокійно реагує, без колишньої пристрасти, коли кожна різниця на якийсь десяток тонн, маленька навіть відміна під час напруженого змагання викликала певне вражіння, він знову повторив сумовито „тільки й усього“, а вже потім додав, що в їхньому цеху кепсько з роботою.

— Усе недовиконуємо, відстаємо, усе прорив. Погано виходить.

Він нервово потер кулаком гостре, заросле густим щетинням, давненько голене, підборіддя й примовк, очікуючи.

Кухля нічого не відповів. Він лише зсунув густі й довгі брови, як то завжди робив, коли йшлося про це дразливе питання.

Дивна все таки історія, — міркував секретар.— Висуваємо зустрічний, обговорюємо його на зборах, обіцяємо виконувати, а коли до роботи, то чистий конфуз,—з прориву не вилазимо, не те що зустрічного, а й першого, заводо-

управського, не виконуємо. Чого це воно так виходить?

Він говорив з ноткою стурбованости в голосі, тоном людини, яка відповідає за справу, турбується за неї, віддає їй всю свою увагу, час, енергію і все таки не має сподіваного наслідку. Викладаючи наболілі думки, що сушили йому голову, він поглядав скося на майстра, викликаючи його на розмову. Але Кухля все ще мовчав, ладний, здавалося, лише слухати секретареві скарги.

— Я часто думаю,—провадив далі Мокроус,—думаю над тим, де все таки причина наших проривів, де заковика нашого недовиконання пляну. Легко сказати: витягли за останній місяць лише на вісімдесят процентів! Так як ви гадаєте, Даниловичу?

Майстер Кухля ще дужче зсунув густі брови, від чого його бронзово-спокійне обличчя прибрало похмурого вигляду, і помовчав іще хвилину. Він, видимо, не мав особливого бажання пускатися в розмову за це питання, частенько обговорюване в заводській газеті, і на зборах, і просто так, у завкомі чи коло домни, де сходилися кілька робітників. І тільки безпосереднє звернення до нього секретаря вивели його із стану стриманого слухача.

— По-моєму,—мовив Кухля повільним тоном,—перша причина лежить у плянах. Пляни, видко, навмання склалися.

Мокроус насторожено поглянув на майстра.

Він знав його за досить мовчазливого відвідувача різних зборів і нарад, де він зрідка лише висловлювався, зрідка подавав думки й зауваження, стислі, короткі, часом, правда, цікаві й доречні. Він знав його за майстра надто обережного в своїх висновках, що звик працювати за старими методами, що волів просуватися вперед поволеньки і довгий час, аж до виклику Катрана, не ставав навіть до соцзмагання, вважаючи, що він і без того добре працює. Але все ж такого ставлення до пляну він од нього ніколи не чув. Тим то здивовано поспитав, як то навмання пляни складають.

— А так, — пояснив майстер спокійно-холодним тоном, — захотіли на стільки то процентів підвищити плян і підвищили, а чи зможе, приміром, робочий, який минулого року давав сто процентів виробки, дати цього року сто двадцять? Чи зможе він так хутко підвищити свою продукційність—про це не дуже подумали.

Мокроус заперечливо похитав головою.

— Плян реальний, Даниловичу, склали його, як треба. Усе точно вирахували. Ані трохи не прибільшили. Візьмімо хоч би вашу третю домну. Виробнича спроможність її п'ятсот п'ятдесят тонн на добу, за пляном маємо виробляти п'ятсот, а даємо пересічно чотириста п'ятдесят, а то й менше. У нас на одну тонну витоплюваного чавуну припадає один метр і двадцять сотих корисної кубатури, а в Німеччині тільки сімдесят п'ять сотих, — наводив він приклади

доброго використання за кордоном виробничої спроможности домен. — Ні, плян цілком реальний.

Майстер Кухля байдуже вислухав секретареві міркування, ніби все це йому відоме, й цідив далі спокійно — задумливо:

— Перша причина, виходить, плян, а друга— люди. Не кріпко люди заводу держаться, ось що погано. Хай би чорнороби, вони й раніше тинялися з заводу на завод, а то й інші. Узяти хоч би формівників, горнових: того кудись висунули, того кудись послали, той сам кудись подався. Доводиться брати все нових і нетямущих, а від цього діло страждає. Виходить, не дорожать люди заводом. А чого? Шукають чогось кращого. Воно звісно, тепер легко скрізь шукати, скрізь людей треба, не то що було раніше, а все таки скажу, інтересу, виходить, мало держатися одного місця. Від добра, як кажуть, людина не піде, а чи багато їй треба? Дай тільки добру підмазку і вона працюватиме сидітиме на одному місці, нікуди не рипатиметься.

Він спинився був і задумливо поглянув перед собою. Потім, не звертаючи уваги на секретаря, що хотів був зробити зауваження, пожвавішавши, ніби задоволений з того, що лучився добрий випадок, провадив далі:

— Так от друга причина, кажу, люди, робочі. Ну а третя — майстрі. Раніше майстер піч знав, як свої п'ять пальців. А чого? Того, що раніше,

ніж призначати на майстра, треба було довгенько попрацювати, і добре попрацювати коло домни, якийсь може десяток років, а тепер так, походив там на курси, поробив коло горна і дивись, вже майстер, а який з нього майстер, коли не знає гаразд і печі. Знов же було так, раз ти майстер, то відповідай за піч, за роботу, за чавун, ти тут хазяїн, а коли ти інженер, то будь інженером, давай вищі розпорядження. А що тепер? І змінний інженер, і начальник цеху, і його помічник — усі хазяї на печі, усі розпоряджаються тут, а майстер — не майстер, якийсь попихач, то за ковшами має бігати, то туди, то сюди, а діло терпить. Хіба це годиться скажу до приміру, що майстер не має права перевести дугтя, мусить шукати інженера, щоб дістати згоду. Та доки його найдеш десь там, то, дивись, і прогавили головне.

Мокроус слухав уважно, не заважаючи майстрові висловитись. І вже коли той замовк, відповів:

— Ви, Даниловичу, — говорив він обережно й дипломатично, — правильно зауважили, що справа з кадрами у доменному стоїть досить серйозно. Але що зробиш, коли треба скрізь людей, коли виростають нові гіганти металургії і вимагають старих кадровиків. Наш обов'язок дати туди досвідчених людей, подбавши і про підготовку нових, з молоді, в найскоріший час. Це ми мусимо зробити у себе тут на заводі, разом з вами.

Він погоджувався, що майстрі справді не мають належного авторитету, та тепер ідеться до того, щоб підвищити їх роль на виробництві, зробити їх хазяями на печі, відповідальними за роботу домни.

— Ми на нашому заводі забарилися з цим. Сьогодні маємо поговорити про це, — натякнув знову про нараду, що мала відбутися по обіді.

— Говоріть, говоріть, — витиснув Кухля незрозумілим тоном, за яким почувалася не то цікавість, не то байдужість, сполучена з ноткою скептичності в голосі.

Цієї хвилини вони наблизилися до невеличкого будиночка, де жив Кухля. І Мокроус, розминаючись із старим майстром, знову нагадав про засідання.

— Гаразд, може прийду, — відповів Кухля і твердою ногою пішов до себе в хату.

II

По обіді майстер Кухля ще раз освіжив холодною водою засмагле, обвіяне димом, вугільним пилом і чавунним полум'ям, обличчя, витер вогким рушником сиву, низько стрижену, голову й пішов на свою „дачу“.

Дачею називався невеличкий, метрів на десять завширшки та стільки ж завдовжки садочок, що тулився позаду будиночка, де росли дві тополі, клен та з півдесятка вишневих дерев.

Кілька років тому, коли тут на пустопорожній ділянці, занесеній пісками, жушеллю, сміттям та всякими покидьками, збудували виселок, він, майстер Кухля, сразу ж, як закінчили для нього будиночок, посадив ці дерева. Перші два роки вони погано росли, туго приймалися, були якісь кволі, миршаві, з зачучвериним листячком. І Кухлі довелося добре походити коло них, щоб урятувати від загибелі. Він обкопував їх, обмазував, обсипав свіжою перегною землею, накопаною геть за виселком, поливав водою, аж доки, наперекір деяким скептикам, домігся свого: дерева вкорінилися, пішли добре рости, пустивши вгору і вшир буйні паростки. Цей невеличкий садочок ще першого року, тоді, коли дерева хиріли і їм пророкували загибель, хтось жартома назвав дачею. Назва викликала в сусідів усмішки, видавалася дразливою і для хазяйського слуха, та згодом, як дерево вкорінилося, до неї призвичаїлись. Втративши свій попередній глузливий характер, слово „дача“ стало простим і ніби цілком доречним.

На цій ото дачі останніми роками, як дерево зміцніло, під його молодим листям, що давало тінь і прохолоду, майстер Кухля відпочивав по роботі, а в спеку, у гарячі дні, коли в кімнаті стояла важка задуха, він навіть укладався тут на ніч спати.

Отож, пообідавши, вийшов на „дачу“. Почуваючи втому по роботі, він присів на розкла-

дене ліжко, що стояло тут, під вишнями й озирнувся.

За деревами, за виселком, просто перед очима підносилися цілим лісом високі заводські димарі, виднілись чорні панцери кавперів, стриміли гігантські башти домен. Густі хмари чорного диму здіймалися вгору, в простори, а то слались над домнами, над кавперами, над заводськими цехами, заслоняючи собою гаряче, південне сонце, що тьмяно-блідим диском просвічувалося крізь ці хмари.

Рвачкий вітер раз-у-раз налітав із степу на завод і гнав на виселок чорні хмари. Дрібний вугільний пил, кіпоть і дим, як дрібна мжичка восени, сіялися над виселком, але тут на дачі, під захистом густого галуззя молодих вишень та лапятих тополів, було затишно й спокійно. І мастер Кухля вільно дихав широкими грудьми, поглядаючи на галузки, уквітчані кетягами ранніх ягід, що починали вже зрідка вистигати. Одна то друга червоніла, там і там, вилискувала ніжним рум'янцем, набиралася м'ясом, наливалася соком. Він уперше це зауважив, бо останні два дні, обтяжений роботою та всякими справами на заводі, не виходив на дачу. Тим то залюбки поглядав на молоду зелень дерев з пишними жовтуватими та червонобокими ягодами, що цього року оце вперше вродили. Він з радістю згадав той рік, коли садовив ці дерева, і люди запевняли, що нічого не виросте на цьому вбогому ґрунті, а він не потурав на

базікання, а робив таки своє діло: „А хай би побачили тепер, які пишні та гарні вродилися!“ — думав, гордий з праці своїх рук.

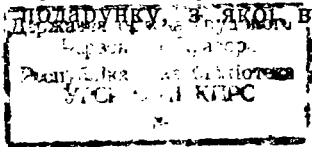
Він звівся на ноги, простяг руку до гілки й вирвав червонясту, вистиглу ягоду. Узявши її за довгастого хвостика, він повертав на всі боки, обдивлявся ласкавими очима.

— Чи ти ба! Яка пишна вийшла! От тобі й не виросте. А й виросла. Воно скрізь так, треба тільки рук докласти.

Надивившись, він урочисто підніс ягоду до рота і, розчавивши її, смаковито плямкав губами, висмоктував сік, випробовував перший плід. Потім вибрав іще одну, найстиглишу, зірвав її і, обережно тримаючи за хвостика, поніс до хати.

— Чуєш стара? А подивись но сюди! — промовляв весело, несучи перед собою ягоду. — Ти, мабуть, не бачила? А спробуй. Добра ягода! — вихвалявся задоволено, зазираючи в кухню, де порпалась його жінка, миючи посуд по обіді.

Майстрова повернула голову й здивовано поглянула на ягоду. Зворушена увагою, теплою мовою й спокійно-добродушним тоном старого, чого вона давно вже не чула від нього, заклопотаного, стриманно-мовчазливого, зауважила, що вона справді не бачила ще таких ягід. Покоштувавши й висловивши задоволення, додала, що в неї зберігається трохи гарної муки від майського подарунку, з якої вийдуть смачні вареники.

2625865

— От і добре, — погодився радо Григор Данилович, згадавши при цьому давні, з дитинства, часи, коли він жив з батьками на селі, на річці Орелі, де в долинах росли пишні й родючі вишневі гаї, і де їв тоді соковиті вареники. — Так і зробимо, як вистигнуть ягоди — зваримо вареників. Неодмінно! — похвалив він жінчину згодливність.

Шипіння старовинних дзигарів на стіні повернуло до себе майстрову увагу. Стрілка показувала шосту годину: наближався час, на який призначено засідання. Григор Данилович, поглянувши на стрілку, замислився.

— Сьогодні має бути засідання та чогось немає охоти йти на нього, — почував знехотя стрижену голову.

Він, здавалося, вагався, чекав поради й підтримки від дружини.

Вона відповідала:

— Та й чого б і йти? Ще, пак, не набридли ті засідання. А що з них? Лишайся дома, то відпочинеш.

Її відповідь припала йому до смаку.

— Так я, мабуть, і зроблю, справді чого йти? — мовив певніше.

По тому повільною ходою, у м'яких черевиках на ногах, тихо ступаючи, пішов на дачу.

Тут присів знову на розкладачку.

Густі хмари диму, так само, як і раніше, клубилися над димарями, пливли в небесні простори чи розлягалися над заводськими цехами й ви-

селками, мов осінній туман над долинами. Поглядаючи крізь галуззя дерев на заводські димарі, на чорні панцері кавперів, на могутні башти домен, майстер Кухля мимохіть подумав про нараду, що мала відбутися там на заводі, і йому замуляло на серці. Чи гаразд він зробив, що не пішов?

І як кожен, хто, допустившись недоброго вчинку, не має відваги це визнати, а чи виправити його, і шукає мотивів, щоб заспокоїти сумління, так зробив цього разу і Григор Данилович.

Його мислі були невигадливі.

Звісно, якби нарада відбувалась іншим часом, приміром, зразу по роботі, то він би лишився. А то не встиг приплентатися додому, не встиг поїсти та присісти за цілісінський день, а вже й на засідання треба. Знов же, коли б знати, що там щось поважне, що з того путяще щось вийде, то він, хоч і стомився, а все ж навідався б, а то ж так, аби воду в ступі товкти. Бо скільки тих засідань та нарад відбувалося, а діла того? Як сидів заводу прориві, так і сидить, і не вилазить з нього, ні сюди Микито, ні туди. От тобі й засідання. Не в засіданнях, виходить, справа.

„А втім,— подумав він згодом, упіймавши себе на простецьких метикуваннях,— чого це я виправдуюся? Чи я злочина якого допустився, що за нього маю відповідати? Чи порушив які обов'язки? Хіба я не можу посидіти вдома по роботі? Не можу дозволити собі маленький від-

починок? Хіба я, нарешті, за свої тридцять два роки праці на заводі не здобув на це собі права?”

Останні міркування видалися, певно, найпереконливішими, бо Григор Данилович приліг на розкладачку.

Якусь хвилину він лежав горлиць, утопивши очі в голубу далину, що висіла над виселком з другого, протилежного заводу, краю. Прозора, м'яка й ніжна, така далека і разом близька, звисла над галузками дерев безмежно-синя далина, над якою зрідка, мов димок, пропливали білі хмарки, видалася йому чарівно-мальовничою, ласкаво-привабливою. Здавалося, оце вперше, за довгі роки своєї праці на заводі, він угледів її. Чудуючись із фарб і тонів цього дивовижного полотна, він мимохіть почував заспокоєння й відпочинок. Незнана радість буття обіймала його свідомість, а бадьорість вступала в натружені працею руки й ноги.

Втихомирений, він переніс свій погляд на вишневі галузки, на кетяги пишних, соковитих, червонобоких ягід, знову згадав Орель з вишневими садками по долині і простори степові й відчув молодість і бажання цього літа неодмінно, як дадуть відпустку, побувати десь за містом, поїхати на Орель. Легенька дрімота обіймала його, коли раптово перед ним з'явилася дружина.

— Ти ще тут? — мовила майстрова, лагідно, — а побіля вікон проходив Мокроус та питав про тебе. Я сказала, що тебе немає вдома.

Григор Данилович спочатку похвалився, що йому оце згадалася Орель, аж заманулось кудись поїхати за місто, потім поцікавивсь, чи давно проходив Мокроус.

Вона відповідала.

Тоді знову поспитав, з ким він пішов, чи може сам.

— Ні, удвох, з Павлом Катраном.

На цім слові Григор Данилович звів голову. На його спокійному обличчі поклалась рисочка стурбованости.

Він поглянув на завод. Над велетенською баштою однієї домни, над якою спадав легенький вечірній морок, стояло багряне полум'я: там, він добре знав, робили черговий випуск чавуну. Далекими приглушеними тонами долітали до його слуху шуми повітродува.

— Так Мокроус із Катраном? — перепитав замислено і, не чекаючи на відповідь, додав: — Треба й собі піти.

По тому зіскочив на ноги, — хутко одягся й подався з дому на завод.

III

У приміщенні заводського комітету, близько брами, в кімнаті інженерно-технічного персоналу, де призначалася нарада і куди зайшов Григор Данилович, сиділо десятків зо два людей, переважно майстрів різних домен і змін. Нарада вже відбувалася. Говорив Мокроус.

Григор Данилович присів на вільний стілець. Бажаючи зрозуміти суть наради, він уважно вслухався в промову, але не міг збагнути, про що саме йдеться. Говорилося про чавун, про метал, про те, що металюргія, ця основна база індустріялізації країни, від якої залежить розвиток усіх інших галузів соціалістичної промисловости, не виконує плянів.

Слухаючи мову, майстер Кухля подумав: „Теж саме, що й завжди, нічого нового“. Він навіть пошкодував, що пішов на завод, і тільки кінець промови зацікавив його.

Кажучи про роль майстра на виробництві, Мокроус підкреслив, що однією з причин прориву на заводі є не зовсім відповідальне становище майстра на домні, обмеженість його ініціатив, бо він цілком залежить від інженера і за всім, що стосується до роботи домни, як от зміна ходу тощо, має звертатися по дозвіл до інженера.

— Партія уже сказала своє слово про майстрів, тож треба усе зробити, щоб підвищити їх авторитет, щоб забезпечити їм роль командирів на домні, дати їм змогу виявити свій хист.

Потім він додав, що з метою підвищення ролі майстра, з ініціативи майстрів-доменників одного заводу, підтриманої ВУК'ом металістів, запроваджується всеукраїнський конкурс на звання кращого майстра.

— Для вас, товариші, — говорив він по хвилині мовчання, — цікаво, певно, знати, що ви-

магається від майстра, що став до конкурсу. Так от, — зазираючи в лист, одержаний з ВУК'у, викладав умови конкурсу, — треба забезпечити гарний догляд печі, робити найменше перестоїв, фурми міняти в найкоротший час, передавати піч другій зміні в найкращому стані, з повною засипкою і з справними ливниками, з прибраним ливарним двором, випускати чавун за графіком, ну, звичайно, треба дійти цілковитого виконання зустрічного пляну, домігшись того, щоб чавун був здоровий, без браку, мав сірки не більше припущеного проценту..

Додавши ще кілька умов, він звернувся із закликом включитися до конкурсу, виявити свої організаторські здібності, свій досвід, підтримати честь заводу й майстрів.

Прочитаний лист викликав цікавість і оживлення. Почулися перемови. Майстрі стиха ділилися вражіннями, де нотки широї прихильності перепліталися з нотками вагань, із сумнівами й застереженнями.

— От тобі й маєш, такого на заводі ще не було! Конкурс! І вигадують же отаке! — дивувався Кухля з несподіванки, не знаючи, як до нього ставитися, а його товариш по домні майстер Скрипка, висловив навіть думку, що конкурс, власне — це те саме змагання тільки по іншому. Звичайне, мовляв, змагання не дає потрібних наслідків, не забезпечує плянів, то поклала випробувати конкурс.

По обміну думками якийсь скептик, цікавля-

чись наслідками для тих, хто виконує умови, кинув жартома, чи не дістане такий майстер карточки до цилюрника, на позачергове гоління, як то мають ударники.

Його жарт викликав веселі усмішки, проте названі головою зборів премії, передбачені конкурсом для кращих виконавців, видалися досить значними й прибавливими. Особливо перша премія, що давала грамоту на звання кращого майстра-доменника України, технічну бібліотеку, тисячу карбованців і дві проїзні картки на курорт для майстра та для його родини.

А втім ніхто не наважувався виступити із заявою, щоб виявити своє ставлення до участі в конкурсі. Кожен, вагаючись, вичікливо поглядав на другого. Тим то згодом Мокроус, нагадавши, що конкурс розрахований на вияв ініціативи майстрів, і що, певно, всі стануть до нього, поцікавився, хто бере в цій справі слово.

— Ну, товариші майстрі! Хто перший включається в конкурс? — заохочував веселим тоном Мокроус, підморгуючи очима. — Хто бажає змагатися за одержання премії, за почесне звання кращого майстра-доменника України?

А як майстрі все ще нерішуче презиралися, не насмілюючись висловнитися, в цьому новому для них питанні, то Мокроус стрівшись очима з Кухлею, сказав:

— Почнемо, мабуть, із старших. Як ви, Григорє Даниловичу? Вам, як найстарішому з майстрів, належить перше слово.

Майстер Кухля не сподівався цього. Він неохоче звівся на ноги і ніяково знизав плечима.

— Що ж. Конкурс наче нічого, — мовив він обережно, обмірковуючи кожне слово. — Тільки хто його знає, чи не багато умов, щоб дістати премію. Чи під силу його виконати? Бо тож і досі робили наче добре, кожен по своїх силах, а з плянами не справлялися, а як же тут можна справитись — хто його знає? Яюсь боязко ставати. Немає, знаєте, певности. Станеш до нього й не справишся, люди ще сміятимуться. Треба поміркувати.

Він спинився і, опустивши очі, з розгубленим виглядом присів на стілець.

— Та ви, Даниловичу, не вигадуйте собі труднощів, — спростовував Мокроус його міркування, — включайтесь у конкурс, покажіть, як ви можете працювати. Ви ж, найстаріший з майстрів, мусите бути зразком для інших, мусите довести молодим, яких добрих показників можна дійти в роботі.

— Ні, ні, — покрутив заперечливо головою Кухля. — Яюсь знаєте, боязко. Немає певности. Я покищо поміркую.

Мокроус не сподівався такої заяви від досвідченого майстра, і собі, з подиву, знизав плечима.

— Поміркуйте, — кинув з іронією й замислився, як далі бути, як вийти з цього становища, бо присутні мовчали не то здивовані з ухильної мови Кухлі, не то виявляючи з ним згоду. —

Поміркуйте,— повторив з удаваною байдужістю і зазирнув у лист з умовами конкурсу, шукаючи ніби поради, як у кімнаті розітнувся рішучий голос:

— А може почнемо з наймолодших?

І з цими словами із стільця звелася висока й струнка постать майстра Катрана.

— Так почнемо може з наймолодших? — повторив він просто й задиркувато, підвівши сміливо голову й граючи чорними очима.

По короткій павзі, коли очі всіх присутніх звернулися до нього, він мовив упевнено, з лагідною усмішкою на молодому, засмаглому, з довгим римським носом, повному здоров'я, обличчі.

— Так мова про конкурс. Цікава це річ. Як на мене, то немає тут про що розмовляти. Справа ясна. Треба ставати до конкурсу й показати, як майстрі вміють працювати. Я, — підвищив голос, — включаюся до конкурсу і обіцяю, — усміхнувся ніяково, — обіцяю виконати всі умови.

— Ото, якнй ти відважний! — обізвавсь хтось із місця, — на курортах, видко, захотілось побувати, що на першу зразу б'еш?

Катран, не міняючи своєї гордовитої пози, повів очима по присутніх і, усміхаючись, сказав:

— Тільки на першу, іншої не хочу, бо хто не бажає бути першим і кращим, хто усувається з поля бою, той взагалі страхополох, нікчема, нічого не варта людина.

Його мова, спокійна й смілива, за якою почувалася упевненість і бажання помірятися силами, підвищила настрої. Дехто з майстрів, не бажаючи бути „нікчемою“, тут же заявив, що включається до конкурсу, і тільки майстер Кухля, на нове запитання Мокроуса, відповів ухильно, знову повторивши свої міркування.

Перші дні по нараді Григор Данилович не виявляв ніякого інтересу до конкурсу, певний, що з тих заяв нічого путнього не вийде. Він навмисне перестав навіть цікавитися, як то було досі, роботою зміни майстра Катрана. І навіть, коли горновик Супрун якимось закинув, що Катранова зміна почала підвищувати витоп, він байдуже відповів, що це пусте, що то, певно, не надовго.

А втім він став незвично похмурим, трохи нервовим і настороженим, ніби його щось турбувало. Здавши свою зміну, він зразу ж ішов додому, де на „дачі“ й провадив вільний, по обіді, час, уникаючи зустрічів, ніби побоюючись неминучих розмов на тему про конкурс.

Отож, якимось по обіді він сидів на розкладачці, відпочиваючи, коли прибігла дружина і, розмахуючи газетою, напустилася цілим вибухом докорів:

— Що ти мовчиш, нічого не кажеш? Так наче тебе це не обходить? Чи ти хочеш найгіршим бути?

Григор Данилович, збентежений тоном дружини, спробував чого вона репетує.

— Чого? Ти не знаєш? Он Катранова Мотря на курорт уже збирається. Її Павло, каже, першим іде, путівки і гроші одержить, про нього он в газеті пишуть, а ти, вилежувешся на своїй дачі. Теж знайшов час! Ось, прочитай! — тикнула пальцем на шпальту заводської газети „За метал“.

— Та що ти мені її тикаєш? — огризнувся Григор Данилович, ображений безцеремонним поведінням дружини, але мимохіть зазирнув у газету, де впав йому в очі чіткий, великими літерами видрукований заголовок: „Конкурс майстрів“.

Рядок за рядком, спочатку із скептичною гримасою, а далі з побільшеною цікавістю прочитав статейку, де говорилося про роботу майстра Катрана, що його зміна за останні дні пішла значно вперед, що, виправивши попередні прогріхи, зміна під умілим керівництвом молодого і дбайливого майстра Катрана дійшла вже виконання пляну і тепер бореться за дальше поліпшення всіх показників. Ставлячи за приклад роботу майстра Катрана, стаття закликала інших майстрів включитися до змагання. „Ще не пізно, є ще час показати свій хист у керуванні домною. Ану хто кращий“.

Кухля поклав газету. Він винувато поглянув на жінку й мовив ніяково:

— Диви! Таки, виходить, пішов уперед. І хто б подумав!

Він замислився. Почуття заздрощів огорнуло

його, а разом він відчув бажання помірятися силами.

— А спробуємо і ми, — проговорив рішуче. Потім додав, звертаючись до дружини, що зневажливо поглядала на нього.

— Ти не гнівайся, бачиш, он пишуть, ще не пізно. Ще невідомо, хто вийде першим і поїде на курорт.

IV

Кухля належав до тієї категорії обачних людей, що обіцянками зря не кидаються й думками не легковажать. Він повільно думав, обережно висловлювався, міцно тримався вироблених поглядів на речі, але, приставши до чогось, давши якусь обіцянку, ухваливши якийсь рішення, докладав зусиль, щоб його виконати, щоб перетворити в діло.

Вирішивши, після довгого вагання, включитися до конкурсу, він відчув на собі поважний обов'язок, за який має нести відповідальність.

Він узяв до рук газету, що лежала на стільці, і, повертївши в руках, почав удруге читати все, що стосувалося до конкурсу: хід його на заводі, перші зведення, досягнення Катранової зміни. З особливою увагою він прочитав умови конкурсу, тут же, на шпальті газетній, видруковані. Він спинявся на кожному пункті, намагаючись цілком ясно усвідомити суть кожного з них, розкрити його зміст і свою дію, що випливала з нього.

По довгому і всебічному обміркуванню він прийшов до висновку, що умов хоч і багатько, але не такі вже вони тяжкі й нездійснимі, як видалося тоді, першого разу, коли виголошував їх Мокроус на нараді. Зрештою усі вони зводяться до того, щоб добре доглядати печі, виконувати пляна, даючи добротний чавун. А що печі він і дотепер доглядав уважно, то з усіх пунктів лишається по суті один—це витоп чавуну за пляном. Тут усі труднощі, бо досі з витопом було відставання і досить значне, і то не зважаючи на всі, здавалося, заходи і бажання виконати плян. „Алеж,—подумав він, зиркнувши в газету і вмотивовуючи своє рішення,—Катран он теж відставав від пляну, а тепер почав підтягатися та і його, Кухлина, зміна теж інколи, були такі дні, виконувала плян“.

— А спробуємо і ми,—проговорив голосно, підбадьорений зродженням бажанням поміритися з Катраном.

Отож, другого дня майстер Кухля прокинувся раніше, ніж завжди, у незвичному трохи настрої, перейнятий свідомістю взятого на себе обов'язку, трохи схвильований з непевности того „як підеться“ і разом сповнений бажання скоріше спробувати свої сили. Обмившись і хутко одягнувшись, він, не гаючи часу, став вбиратися з дому.

— Що це ти сьогодні так поспішаєш? — закинула дружина, здивована з його похапливості.

— А так. До конкурсу стаю, — мовив майстер з виглядом учня, що має поспішатися на іспити.

— То й що? — закинула майстрова, ще більш здивована.

— Треба, щоб усе гаразд вийшло, — відповів заклопотано, натягаючи на плечі свого легенького, з синього молескіну, піджачка.

Потім засунув у кишеню старанно згорнену газету, читану напередодні, і вийшов з дому.

Південне сонце, червоне, розпечене, плутаючись між заводськими трубами, дарма що була ще рання година, вилучало гаряче проміння. І в повітрі, насиченому дрібним пилом, димом і кіптем, стояла вже задуха. А втім Кухля добре відпочив, провівши ніч на своїй дачі просто неба. І тепер твердою ногою, у важких черевиках, крокував до заводу.

Пройшовши браму, він навпростець, через естокади рудного двору, де, як завжди, працювали каталі, вантажачи матеріал у вагонети, попростував до третьої домни.

Шум повітродува, гуркіт вагонет, подаваних з матеріалом до елеватора, рух похилою підоймою ковшів до засипної злагоди, — усе, що впало йому в око, як тільки він спинився на рудному дворі, відразу обійняло його духом праці. Там, за заводською брамою, він полишив здавалося, усі свої буденні клопоти й думки, поринувши в роботу, у життя цього велетенського тіла, що стояло перед ним, замкнене в панцері.

Спочатку він вийшов за домну на ливарний двір, де формівники першої зміни прибирали чавун. Чавуну було ще багато, а бригада незабаром мала кінчати роботу, тож було очевидним, що головна робота з прибиранням двору випадає на нову зміну. Він поцікавився, чому запізнилися з прибиранням.

— Третій випуск зробили недавно, ну й не встигли — відповів один з формівників.

— Третій? Ого! Ото які молодці.

Звістка про те, що попередня зміна майстра Скрипки зробила три випуски замість двох, як звичайно, у більшості майстрів буває, вразила його своєю несподіванкою.

„Диви, Скрипка вправляється. Чи не включився і він у конкурс“? — подумав зацікавлений.

Він підійшов до горна домни й заглянув у вічко фурми, однієї, потім другої. Своїм досвідченим оком він зауважив серед огненної маси невеличкі темні грудки, що утворюються, це теж добре знав, із суміші жужелі й залізної частини руди, погано обробленої газами. Це траплялося, він теж добре знав, при зменшеній проти нормальної температури дуття.

„Так ось звідки в нього три випуски. Спочатку пустив на гаряче дуття, а тепер перевів на знижене. Теж майстер, так і три випуски можна зробити“.

Він зайшов до апаратної, щоб перевірити свої спостереження і, поглянув на пірометр.

— Що це ти, Даниловичу, сьогодні почав

рано крутитися? — перестрів його Скрипка. — Чи не гадаєш включитися до конкурсу?

— А ти як? — поспитав стримано Кухля.

— Та я вже працюю. На першу премію хочу вийти. На курортах хочу побувати! — кинув задавакувато.

Кухля блиснув очима з-під нахмурених брів.

— Тільки так не роби, як оце тепер, — показав рукою на пірометр. — У тебе низька температура. Куди це годиться?

Скрипка спокійно поглянув на пірометр, потім байдуже хитнув головою, мовляв, це нічого.

— „Це нічого?“ — скрикнув Кухля, обурений з недбайливого ставлення до роботи. — Так домну розладнаєш, брак буде, а не чавун, і моїй зміні зіпсуєш роботу.

— Ова, який знавець! Заступиш, тоді й будеш робити по-своєму, а тепер моє діло, — огризнувся Скрипка.

— І твоє, і моє, і всіх нас. Ти мусиш дбати, щоб піч робила на рівному ході, і в найкращому стані маєш передати другій зміні. От!.. — відрізав гостро Кухля й твердою ногою пішов до печі.

Скрипка подивився услід старому майстрові, потім дав сигнал про підвищення температури дуття й непевними кроками, почувуючи ніяковість за свій недогляд, вийшов у двір. А Кухля вже далі обходив піч, заглядав у вічка фурм, знайомився із їх станом, чи немає прогорілих, чи не треба міняти на нові.

Тим часом стали приходити робітники нової зміни, і майстер Кухля, вже добре обізнаний із станом домни, як командир, давав розпорядження, хто має прибирати ливарний двір, хто мусить міняти фурми, чи готувати жолоб до випуску чавуну.

Скоро гудок сповістив про зміну, і нова бригада стала до роботи, майстер Кухля снував коло домни. То він стежив за ходом печі, раз-у-раз зазираючи у вічка фурм, придивляючись чи не застелює їх жужель, чи добре розжарене пальне, чи не видно темних грудок, цих ознак порушеного ходу.

Домігшись нормального ходу печі, ішов на „низ“ до каталів, щоб подивитись на шихту, а звідти на ливарний двір, до формівників.

Невтомний і зосереджений, але спокійний і рівний, він давав вказівки і поради, кидав короткі зауваження, часом докоряв і застерігав, а то підтакував, похитуючи головою, коли все йшло гаразд.

Легеньке хвилювання відбивалося йому на спокійно-зосередженому обличчі, коли наближався час витоку чавуну.

— А, ну, ну, хлопці, швидше повертайтеся, а то чавун випускати треба, — натякав, спокійно і твердо, горновим чи формівникам, зауваживши загаяння з прибиранням двору чи з готуванням жолоба. — Треба, щоб не було затримки.

Після другого випуску чавуну, коли забили

ливник і продмухали піч, він присів на лавочку, поблизу печі, і, спочиваючи, витяг газету.

— А що пишуть? — поцікавився старий горновик Супрун, довгий, сухий і кощавий, витираючи вузлуватою рукою, з напнутими жилами, піт з лоба. — Хто дає першу виробку?

— Та п'ята ж, у зміні Катрана. Катран дає плян.

— А який чавун? — поспитав горновик з неприємною ноткою цікавості.

— Та нічого, буцім то гарний, — відповів Кухля.

Горновик присів на лавочку поруч майстра, витяг з кишені стару газету, відірвав шматок паперу і, пом'явши його в руках, скрутив цигарку.

— Так у Катрана діла поправились, — мовив замислено, затаючись димом міцного тютюну, — здорово, треба і нам не відстати.

Кухля скося поглянув на горновика. Він не хотів нагадувати про конкурсне змагання, що торкалося, головне, майстрів, ані ставити за приклад Катранову зміну. Та слова горновика його зворушили. Тим то відповів, що він би не хотів відстати, тільки хто його знає як вийде.

— Як ти думаєш, Серьожо? — поспитав обережно, бажаючи цим саме виявити його ставлення до конкурсу.

Серьожа хвилинку мовчав, попахкуючи смаковито цигарку, потім кинув під ноги недопалок, поправив руденькі, вицвілі вусики й відповів, прибравши поважного вигляду:

— Я так, думаю, що коли робота і далі піде, як сьогодні, то доженемо.

Кухля ласкавими очима поглянув на горновика.

Обережний і стриманий, він не поспішався робити висновки з наслідків цього дня, проте мовив прихильно:

— Так доженемо, Серьожо? Не здамо завойованих позицій, га?

Горновик скрутив другу цигарку й відповів повагом, ніби міркуючи:

— Треба закріпитися, а то ж які будуть з нас вояки, коли знову здамо позиції, — усміхнувся, затягуючись димом.

— Треба закріпитись—потвердив Кухля і, підвівшись з лавочки, пішов до домни.

Наступного дня він прийшов так само рано й зразу ж почав огляд домни, щоб заздалегідь ознайомитись із ходом печі, із станом дільниць. Він дивився у вічка фурм, заходив в апаратну, цікавився температурою.

— Нічого, сьогодні краще, — відповів майстрові Скрипці на його запитливий погляд і додав повчально:— Ти, чоловіче, ще молодий і на курси ходиш, так не роби ніколи, як ото було вчора. Думай не тільки про те, щоб тобі більше чавуну випустити, а щоб і домна була у доброму стані, щоб вона робила на рівному ході. От!

Прийнявши зміну, він невтомно топцювався коло домни, рейсуючи від рудного двору, де готували шихту, до ливарного.

Він із задоволенням дивився на огненні лави

здорового чавуну, що мчалися жолобом до поданого ковша, чи заповнювали зайвиною наготовлені форми, потім знову давав вказівки і поради, готуючись до нового випуску.

Отож день-крізь-день помалу, але неухильно його зміна підвищувала витоп, даючи все нові, все кращі показники.

Радісні вогники частіше спалахували тепер в очах заклопотаного Кухлі. Його рухи ставали певнішими, а голос твердішим.

— Чи ти ба? Ідемо вгору, — говорив він до себе, роблячи щоденні зведення. — От здорово! — дивувався ніби з того, як то сталося, що вони не здають „завойованих позицій“, як то було колись.

А втім він не любив хвалитися своїми досягненнями і на запитання дружини, відповідав стримано: „підтягаємось“. І тільки згодом, по якійсь декаді, коли в газеті з'явилась замітка, що відзначала його роботу, як одного із зразкових, він по обіді розгорнув газету й урочисто подав її дружині.

— Ось, почитай! — мовив гордовито, вдоволений з наслідків роботи і з того, що написали в газеті. — Почитай! — показав на свій портрет у газеті, уміщений разом із статтею про його роботу.

V

Якось по тому, вийшовши з дому на зміну, Кухля зустрівся з Мокроусом, що прямував до заводу.

— Ну, як тепер діла, Даниловичу? — кинув привітно секретар до майстра, ледве привітавшись з ним.

Навідуючись щодня, і то не раз, до тієї чи іншої домни, мавши точні відомості про роботу кожної зміни, він добре знав „як діла“, проте, не втримався від того, щоб не звернутись з цим запитанням. „Як діла“ — це стало улюбленою його фразою, що з нею звертався до кожного, кого зустрівач в осередку, у цеху чи за заводом. Він повторював її скорше механічно, за звичкою, але втім, як вимовив, цю фразу тепер, як весело моргнув оком, почувалося, що він має не абияку цікавість.

— Та нічого, працюємо, — скромно відповів Кухля.

— Маєте певність своїх сил? — усміхнувся Мокроус, натякнувши на колишне майстрове вагання.

— Підтягаємось, — відповів зніяковіло Кухля. — Діло пішло на лад.

— Підтягайтесь, щоб на премію витягти, щоб не гірше за інших було. Підтягайтесь! — хитнув головою Мокроус, із загадковою рисочкою на обличчі, чи то цілком вдоволений з показників, досягнутих Кухлевою зміною, чи то підохочуючи далі поліпшувати роботу.

Кухля, уникаючи розмови про премію, бо вважав це завчасним, все ж поцікавився, як на інших домнах.

— Три майстрі, три зміни виділяються покищо

добрими наслідками, — відповів коротко Мокроус.

— Хто ж ці майстри? — не втримався Кухля, заінтересований натяком секретаря.

Мокроус відповів.

Кухля насупив брови. Хоч йому приємно було почути своє прізвище серед трьох майстрів, але визнання за Катраном найкращих показників зроблене, правда, в неясній формі, збентежило його. Якби хтось інший, хтось із старших віком і досвідом, а то ж молодий і зелений. Чи давно він працював у нього на домні?

— Що ж у нього за виробка? — поспитав похмуро Кухля, заховуючи свої думки.

— Сто десять процентів за останню декаду і здоровий чавун, без будь-якого браку.

Кухля порівняв із своєю. Його виробка теж перевищила плян, сливе, що дорівнювалась Катрановій, але з якісними показниками було гірше. Півтонни браку за цю декаду — ось що знижувало його досягнення. Він замислився, як то в Катрана вийшло краще, аджеж він добре доглядав за піччю, а не обійшлося все ж без браку... Дивно! — здвигнув плечима, дивуючись.

— Як це вийшло? — порушив мовчанку Мокроус, збагнувши, здавалося, приховані мислі Кухлі. — Уся причина в умінні розподілити сили, у догляді за всім, у знанні технологічних процесів.

Зрозумівши, що такої відповіді не досить, Мокроус, бажаючи висловитись ясніше чи

просто поділитися своїми вражіннями, розповідав про роботу Катрана.

— От ми боремося за те, щоб чавун випускати за графіком. Чому? Тому, що це привчає всіх робітників бригади бути точними в роботі, вчасно прибирати ливарний двір, готувати форми, жолоб, подавати ковші, завантажувати піч. А чи багато в нас на заводі із майстрів випускають чавун за графіком? Один, другий та й уже. А Катран домігся. У нього точно, як сказано в графіку, іде чавун, не пізніше, ані раніше, точно, як на аптекарських терезах. І чавун добрий. І норму вже виконує і пере-виконує. А як він дійшов цього? Знов же, кажу, вмінням організувати працю, добре розташувати сили. В іншого майстра інколи людей не вистачає, він і радий, бо тоді легше провину за погану роботу перекладати на брак людей. А в Катрана цього вже не буває. Звиняйте! Якщо він бачить, що хтось з формівників не вийшов, і там може статися запарка, він поставить на допомогу когось з горновиків, і навпаки, а то і з каталів візьме. Ось що значить вміло керувати роботою. Ну, потім добре стежить за шихтою, щоб не було великих грудок, щоб не міняти її часто.

Мокроус охоче розповідав про Катрана, радий за досягнуті ним - в останні дні успіхи. А нарешті додав:

— Молодий майстер, а вміє працювати і домну знає. А чого? Того, що тямок має і на курси ходить, учиться. Домну знає, а вчиться, хоче,

щоб краще знати. От якби всі так працювали, як він, то забули б і прорив.

Захопившись виявленням добрих якостей Катранових і подеколи може перебільшуючи їх, як то завжди трапляється, коли зосереджують виключну увагу на одній особі, він не помітив, що Кухля хмурився, зрідка покашлював, виявляючи нетерпіння, нарешті, коли Мокроус замовк, буркнув:

— Ну, а ще чим славний Катран?

В його словах звучала нотка заздрощів і невдоволення за нехтування його власною роботою, що на його думку, мала за останні дні сливе, що не гірші показники за Катранові.

Мокроус зрозумів невдоволеність Кухлі, як і те, що він може справді трохи нетактовно вчинив, поминувши роботу, і добру роботу, його, Кухлі. Бажаючи виправити свою помилку, сказав:

— Ну, та й ви, Даниловичу, маєте чим похвалитися. Треба трохи підкуватися, підвищити свої знання, і тоді дуже легко можете догнати Катрана. А може й обгоните його.

Кухля підозріло поспітив, що то значить підкуватися.

— Вступити на курси доменників, повчитися, підвищити свої знання, щоб краще знати домну й усі технологічні процеси.

Зневажлива усмішка, сполучена з гримасою, відбилася на майстровому обличчі, ніби він по-

чув надто легковажні для себе поради. Помовчавши сказав:

— Я тридцять два роки вивчаю домну і знаю її, як свої п'ять пальців. Хай до них ходять ті, що нічого не знають, що без году неділю тут працюють, а мені немає чого ходити.

— Не кажіть, Даниловичу, курси для всіх корисні, бо техніка доменництва, як і взагалі техніка, постійно збагачується. Тут завжди щось є нового, різні раціоналізації і винаходи, і тільки тоді, коли добре знаєш науку, можна поліпшувати виробництво. Он Катран знає домну не гірше кого іншого, а почувває, що не досить і вчиться, і добре робить. Так і годиться.

Висування Катрана на зразок защепило Кухлю за живе.

— Та що ти мені з тим Катраном, носишся?— скрикнув він сердито,— наче я не знаю його. Катран та Катран. Треба ще пождати, бо хто знає, чи надовго він роботу поліпшив, чи не спустить скоро, як було під час першого соцзмагання. Та й чим він кращий?

Втративши рівновагу він непомітно перейшов до курсів. Підкуватись на курсах? Теж скаже! Он на курси ходить з третьої домни Скрипка. А що з нього візьмеш, коли він не знає гаразд, як можна домну розладити,— згадував випадок із дуттям, що трапився з ним на початку конкурсного змагання.

Він ще довго висловлював свої сумніви, пригадуючи погану роботу молодих з невеликим

досвідом майстрів, аж Мокроус, що завжди спокійно вислухував його, кинув застережливо:

— Глядіть, Даниловичу, щоб вас не обігнали оті молоді, буде тоді соромно, а буде.

Та Кухля вже не слухав. Він зневажливо махнув рукою, мовляв, говори собі, що хочеш, а він має свою думку. А що в цю хвилину наблизились до заводської брами, то він хутко, облишивши секретаря на другому боці, проскочив крізь вертушку й бігцем подався до домни.

Тут близько горна важко опустився на лавочку і похмурий і замислений, довго сидів непорушно, лише зрідка робив якісь порухи руками ніби над чимсь міркуючи.

Хоч у дорозі, слухаючи Мокроусову мову, сповнену похвали на адресу Катрана, він виявив невдоволення, але тепер, помисливши, погодився, що той має все таки переваги над ним, дійшовши кращих показників. Але чому? Може тому, усміхнувся скептично, що на курси ходить, як Мокроус гадає. Алеж і Скрипка ходить, але що з того?

Він перебирав можливі причини відставання своєї зміни, спинився на роботі домни, газопроводів, газівника й горнових, на ливарному і на рудному дворі. Він згадав, що одного разу, коли вийшов не зовсім здоровий чавун, подавали погану шихту з великим грудням руди й вапняка, і він тоді не досить твердо настоював на заміні добротним матеріалом.

„Виходить скрізь треба доглядати, нічого не

можна лишати поза своїм оком“, — зробив висновок і трохи був заспокоївся, виявивши, здавалося одну з причин свого відставання.

Його мислі перебив горновик Супрун.

Підійшовши непомітно до майстра і сівши поруч нього на лавочку, Супрун, закурюючи цигарку, сказав:

— Як усе йде 'гаразд, то можна спокійно й посидіти і відпочити.

Він сказав це просто, переконаний, що все йде гаразд, бо майстер, який останні тижні непосидюще бігав у цей час, перед зміною, коло домни, тепер сидить на лавочці й спокійно міркує.

Проте ці слова, вразивши Кухлю своєю небезпекою, раптово вивели його із задуми.

— „Все йде гаразд?“ — поглянув строго на горновика. — Не кажи так. Он у Катрана краще.

Схопившись на ноги, він подався до домни, потім на „низ“, до каталів, а звідти до формівників.

Кілька днів він ходив похмурий і згорблений, заклопотаний і незвично-вимогливий, до всього придивляючись, усе перевіряючи. І вже згодом звеселів, коли впевнився, що його показники дорівнюють Катрановим.

„Побачимо, хто вийде першим“ — думав заспокоївшись. І тільки вміст у чавуні трохи більшого за дозволений проценту сірки викликав деяке занепокоєння.

VI

Минуло ще кілька декад. Якось по роботі майстер Кухля, повернувшись додому і пообіавши, вийшов на свою „дачу“ за будинок. Тут приліг на розкладачку, під захист густого галуззя криластих вишень. І затишок, і прохолода, що зберігалася за будиночком, навівали на нього спокій і вдоволення.

Спочатку він ласкавими очима поглядав на галуззя вишень, на яких, замість недавніх кетяг, тепер лише зрідка виднілись червоні, пишні, цілком вистиглі, аж чорні, ягоди. Потім знову приліг на розкладачку й непомітно переніс зір на завод.

Поглядаючи на стрункі труби димарів, що погрозово виривалися в небо, на похмурі панцері кавперів, на важкі башти домен, на знакому ту картию, оповиту чорними хмарами диму, кіптю й газів, майстер Кухля подумав про конкурс, уже закінчений, та про можливі його наслідки, що на них чекали вже кілька днів.

Що присудять і кому? Кого визнають за кращих і перших?

Власне він знав, що із всіх майстрів їхнього заводу лише двох висунули кандидатами на премію. І ці майстри не хто інший, як він Григор Данилович Кухля, та Павло Катран, колишній його учень.

Свідомість цього викликала неприємне

відчуття і відраду. Він навіть подумав про те, що може йому і присудять першу премію. Він тішився з цього припущення, мріючи про те, як він дістане аж дві картки на курорт, як принесе їх додому, як вибереться із старою в Крим, у якийсь палац, де раніш князі тільки розкошували.

— „Харашо! Потрудився, як слід, заробив і получай. От тобі і конкурс, і вигадали ж отаке!“ — усміхався радісно, доводячи своє право на спочинок у Криму.

Його мислі, такі ясні й привабливі і, часом непевні й хисткі, сповнені деяких сумнівів і побоювань, пливли одна по одній, як на дачу зайшов майстер Катран.

Високий, стрункий, з широкими плечима, у синьому піджачку — спецовці, майстер Катран ступив до розкладачки і, простягаючи кремезну руку, мовив привітно, з веселою усмішкою на бронзовому, повному здоров'я, обличчі.

— Ну здоров, герой, здоров! А я це йду з заводу та й думаю: дай навідаюсь до нашого старого.

Кухля підвів голову й, тискаючи руку, випустив і собі:

— Здоров, герой, здоров!

Поява Катрана видалася йому цілковитою несподіванкою, бо вже давненько, чи не за часів, коли ще він працював за горнового, навідувався до нього. Отож вражений його приходом, гадаючи, чи не трапилося чого, підвівся

з розкладачки, й запросив був до хати. А як той висловив бажання лишитися на повітрі, бо лише на хвилинку забіг, то Кухля, присівши знову, показав коло себе місце для гостя.

Катран недовірливо поглянув на розкладачку, мовляв не витримає, але присів і знов обмовився, що забіг на хвилинку. Перехопивши на собі зацікавлений погляд старого, розповів, що він оце з заводу, заходив після роботи до завкому, і там дізнався про конкурс: при ньому одержали постанову журі.

Кухля, повний цікавості і нетерпіння, повернувся всім тілом до гостя.

Катран почухав кінчика довгого носа й граючись очима з ледве стримуваною усмішкою, сповістив, що на їхній завод припадає тільки дві премії, одна перша й одна третя.

— А, ну, ну, кажи, кому, — торопив непевним голосом Кухля, ледве стримуючи хвилювання, коли той зробив павзу.

Молодий майстер пом'явся хвилинку, ніби йому було ніяково перед старим, потім заявив, що він одержав першу премію, а йому, Даниовичу, дають третю.

Кухля зідхнув важко і насупивши густі брови, хмуро, якимось недовірливо поглянув на свого товариша.

— Така резолюція вийшла, — ніяково знизнув плечима Катран, ніби виправдуючись, що він тут, власне, ні при чім.

Кухля нічого не відповів. Встромивши очі

в якусь точку сидів мовчазливо, щось перебираючи в пам'яті ніби не розуміючи, як це трапилось, що йому присудили тільки третю премію.

— А все таки здорово вийшло, з цілого заводу тільки ми вдвох дістанемо премію,— підбадьорив старого Катран і, додав, що жаден завод на Україні не має двох премій.

— Ми вийшли, можна сказати, першими— підкреслив радісно, не заховуючи гордощів переможця.— Ну, а тепер бувай здоров! — простяг по-товариському руку.— Треба йти далі.

— Та посидь,— зауважив Кухля, очунявши,— куди тобі поспішати? Посидь та поговоримо, ти ж тепер перший майстер.

— Не можна, Даниловичу. Хай іншим разом, а сьогодні не можна. Треба пообідати та зразу ж на курси. Кінчаю ось курси.

— Ось далися тобі ті курси! На першого майстра вийшов, а курсами морочиш собі голову,— кинув Кухля.— Коли ж ти на курорт поїдеш?

Катран знизав плечима.

— Хто його знає? може й зовсім не поїду.

— Як не поїдеш? — здивувався Кухля,— Пнувся на першу премію, а достукавшись, не поїдеш?

Катран засміявся.

— Курорт, Даниловичу, це дрібниця. Важко було вийти на першого, показати як можна і як слід працювати. Свідомість треба, значить, мати, ось головне, а курорт для мене між ін-

шим. Я здоровий, — стиснув він кулаки, від чого його міцні біцепси заграли на оголених руках. — Я обійдуся і без курорта. А все ж треба поспішатися, а то на курси спізнюся.

З цими словами він звівся на ноги і легкою ходою, високий і стрункий, пішов на вулицю.

Майстер Кухля якусь хвилинку сидів нерухомо, схвильований. Він думав не про те, що не поїде тепер на курорт ні сам, ні його дружина, бо матиме за третю премію лише триста карбованців, а думав про Катрана, про те, як сталося, що недавній учень його обігнав досвідченого майстра, а достукавшись першої премії — не хоче навіть їхати на курорт.

— „Головне, каже, треба мати свідомість“. Може воно й так. Що ж? Позмагаємось ще без конкурсу, — мовив міркуючи вголос.

Ясні вогники блиснули йому в очах, а на обличчі, заклопотаному й зосередженому, відбилась рішучість. Він схопився на ноги, ускочив у хату й узявся одягатись.

— Чого це Катранка заходив? — поцікавилась жінка, визирнувши з кухні, де шумів примус.

— Та так, проходив близько та й зайшов.

Тоді жінка поспитала, куди це він одягається.

— Треба йти, — мовив стиха майстер, натягаючи на плечі піджака.

— А я вже вареників наварила, поїж поки не проохлоли, бо тоді несмачні будуть.

Метнувшись до кухні, вона винесла тарілку,

повну пузатих вареників, з білої муки зроблених, що випиналися соковитими ягодами.

Григор Данилович кинув оком на тарілку, поставлену на столі, і відчув солодкий смак засироплених вареників, але відійшов у бік.

— Ніколи, хай як повернусь, треба поспішати.

— О, вже й ніколи! Спробуй, бо таких вже не буде, останні ягоди відходять, та й муки такої немає, — намовляла майстрова.

Проте, Кухля узяв кепі й ступив до порога.

— Та куди ж це тебе несе? То звари вареників, а тепер біжить, — аж скрикнула обурена майстрова.

Кухля мовчазливо, із заклопотаним виглядом, вийшов на вулицю й хутко пішов до заводу.

Він спинивсь коло будиночка близько брами, на дверях якого прочитав табличку з написом, що тут містяться курси доменників. Коротку хвилинку він потупцював коло дверей, ніби вагаючись.

— Хай буде так, ми ще позмагаємось, — рубонув він повітря рукою, і твердою ногою переступив поріг.

ВИХОДЯТЬ З ДРУКУ:

ВАСИЛЬЧЕНКО С.

ВИБРАНІ ОПОВІДАННЯ. Редакція П. Демчука.

Зміст: Жаль. Чорні маки. Отруйна квітка. Про Марчнка бідного Кравчика. Приблуда. Авіаційний гурток. Олив'яний перстень.

МАРКО ВОВЧОК.

ТВОРИ В ОДНОМУ ТОМІ. Стор. 436.

Ціна 5 крб. Папка 70 коп. Оправа 1 крб. 20 коп.

ФРАНКО ІВАН.

ВИБРАНІ ТВОРИ В ДВОХ ТОМАХ.

Редакція Р. Заклинського.

Том I.

Зміст: Моя стріча з Олексою. На роботу. Ріпник. Навернений грішник. Яць Зелепуга. Задля празника. Полуйка. Муляр. Вівчар. Сам собі винен. На дні. Панталаха. До світла. В тюремнім шпиталі. Панщяняний хліб. Гриць і панич Два приятелі. Ліси й пасовиська. Лесишина челядь. Микитичів дуб. Історія моєї січкарни. У кузні. Вугляр. Добрий заробок. Домашній промисел. Слимак. У столярні та понад 60 віршів та стаття Р. Заклинського. „Творчий шлях Івана Франка“.

Том II.

Зміст: Повісті: Боа констріктор. (Boa constrictor). Борислав сміється. Захар Беркут Великий шум. Лель і Полель.

ЩОГОЛІВ Я.

ТВОРИ ТОМ III. Редакція, вступна стаття й примітки А. Шамрая.

Зміст: Стаття А. Шамрая „Літературний шлях Я. Щоголева“. Російські вірші Щоголева та переспіви українських його поезій. Фамільні документи Щоголева. Листування. Додатки. Примітки.

Книжки ці можна придбати по всіх книгарнях Укркнигоцентру. Поштов відділи Укркнигоцентру ДВОУ—Харнів, вул. Першого Травня 17; Київ, вул. Воровського 29 Дніпропетровське, проспект Карла Маркса 49; Одеса, вул. Лассаля 33.

Ціна 60 коп.

A 531067

